

РОЛЬ ТА МІСЦЕ УКРАЇНИ В ГЕОПОЛІТИЧНИХ КОНЦЕПЦІЯХ США (ЗА МАТЕРІАЛАМИ РОБІТ З. БЖЕЗИНСЬКОГО)

В.А. Іваненко, В.М. Завадський

Резюме. У даному дослідженні визначено роль та місце України в геополітичних концепціях США. Встановлено можливість використання поглядів З. Бжезинського у зовнішній політиці України.

Ключові слова: З. Бжезинський, зовнішня політика, Україна, концепція.

Період, що минув із моменту утворення незалежної України, переконливо довів, що одним із найскладніших напрямів українського державотворення виявилось формування зовнішньополітичної стратегії та реалізація адекватної національним інтересам міжнародної політики в динамічному і взаємопов'язаному глобалізованому світі, адже пошук оптимальних підходів до зовнішньої політики нашої держави триває й досі. Очевидно й те, що, на превеликий жаль, зарубіжна політика України впродовж майже всього періоду незалежності залишалася заручницею складних внутрішньополітичних процесів.

Але наша держава все одно залишається важливим гравцем у сучасному світі міжнародних відносин, особливо якщо поглянути на зростаючу роль геополітичних факторів, які на сьогодні багато в чому визначають напрям зовнішньої політики країн світу. Зважаючи на це, відомий американський політолог, соціолог і державний діяч Збігнєв Казімеж Бжезинський багато уваги у своїх працях приділяє Україні. Він є дуже впливовою людиною в Америці, до якого прислухаються і сьогодні.

Таким чином, професійні надбання одного з найвпливовіших політологів США доцільно врахувати у підготовці української зовнішньополітичної стратегії, яка буде відповідати умовам глобалізованого світу і національним інтересам.

Метою роботи є дослідження поглядів З. Бжезинського щодо розвитку України після проголошення незалежності. Для досягнення мети потрібно вирішити такі завдання: визначити місце і роль України в геополітичних концепціях США, можливість імплементації концепцій для України. Використано методи аналізу та синтезу.

Хронологічні межі охоплюють від 1991 року, проголошення незалежності, до 2012 року, коли опубліковані останні інтерв'ю із Бжезинським, в яких він дає оцінку сучасній політичній ситуації в Україні. У якості джерел було залучено власні книги Бжезинського («Велика шахівниця», «Вибір. Світове панування, або глобальне лідерство», «Стратегічне бачення: США і криза глобальної сили»), дані ЗМІ, інтерв'ю.

Історіографія питання є досить об'ємною. Праці цього великого політолога викликали резонанс у світі науки, особливо серед російських вчених. Потрібно вказати таких дослідників: Єфимов Н. Н., Пирогов Г. Н., Кожакін Є. В., Манекін Р. В., Полікарпов В. С. Вони переважно критикують концепції Бжезинського, бо його погляди мають антиросійську направленість. В Україні частково торкався цього питання відомий український дипломат Зленко А. М. у своїх мемуарах. Як колишній міністр закордонних справ, він крізь призму власного досвіду та досягнень історичної науки пропускає новітній період зовнішньої політики нашої країни [1].

З 1977 до 1981 р. Бжезинський працював державним радником з безпеки при президенті США. 1981 р. його було відзначено президентською Медаллю Свободи «за його роль у нормалізації відносин США з Китаєм та за його внесок у справу захисту прав людини та державну політику безпеки США». З 1985 р. при адміністрації Рональда Рейгана був членом Комісії з Хімічної Війни. З 1987 до 1988 р. працював у Комітеті Комплексної Довгострокової Стратегії Міністерства Оборони. Під час президентської кампанії 1988 р. був співголовою Консультативної Групи з Національної Безпеки в команді Дж. Буша. Консультант і член опікунської ради Центру

Стратегічних і Міжнародних Досліджень у Вашингтоні. Є професором зовнішньої політики США у Вищій школі міжнародних досліджень ім. Пола Нітце Університету Джонса Гопкінса. Нині радник Центру стратегічних і міжнародних студій [2].

Появу незалежної держави України він вважає одним з найвизначніших феноменів ХХ ст. в Європі. Перша подія – розпад в 1918 р. Австро-Угорської імперії. Друга – розділ Європи в 1945 р. на два блоки. Поява незалежної України може вважатися третьою подією, бо вона означає кінець імперської Росії [3, с. 71].

Після розпаду Радянського Союзу Бжезинський присвятив себе розробці плану незалежного статусу України, що стало початком його роботи над тим, щоб не допустити відродження Росії як супердержави. При цьому він відстоює інтеграцію Росії в західну систему і «геополітичний плюралізм» на просторі колишнього Радянського Союзу. Розробляє «план для Європи», який передбачає розширення НАТО в прибалтійські республіки. Ці зусилля принесли результат через кілька років, коли Латвія, Литва та Естонія були інтегровані в НАТО в 2002 році. Його план включав три етапи.

Перший етап: блокування Леоніда Кучми і поступовий перехід влади від Л. Кучми до В. Ющенка. Другий – нейтралізація інших конкурентів Віктора Ющенка на президентських виборах. Третій – формування постійного керованого конфлікту між Росією та Україною: встановлення контролю НАТО над українськими військовими силами і спецслужбами; блокада Чорноморського флоту і російських комунікацій; приєднання України до санітарного кордону навколо Росії; введення візового режиму між Росією та Україною; повне витіснення російської мови в країні, заборона на її використання в державних установах і ЗМІ [4].

Мета такого керованого російсько-українського конфлікту – блокувати розвиток Росії, забезпечити домінування США і Польщі в Східній Європі і Євразії.

Бжезинський багато уваги приділяє розвитку України, а саме - становленню її незалежності від Росії: «Доля України більше пов'язана з долею Росії. Але якщо Україна хоче зберегти свою незалежність, їй доведеться стати частиною Центральної Європи і повністю приймати участь у зв'язках Центральної Європи з НАТО і Європейським Союзом. Прийняття Росією цих зв'язків тоді б визначило власне рішення Росії також стати законною частиною Європи. Відмова Росії стала б рівносильною відмові від Європи на користь відокремленій євразійській самостійності і відокремленого існування. Обрати таку самостійність, вважає Бжезинський, - це значить для Росії стати «євразійським ізгоєм», тобто реально не належати ні до Європи, ні до Азії, і перебувати в постійних конфліктах з країнами «ближнього зарубіжжя» [5].

Таким чином, вирішальним етапом визначення Росією свого майбутнього повинен бути вибір ставлення Росії до самостійності України, до її вступу в ЄС і НАТО. Без України Росія перестане бути євразійською імперією. Росія все ще може боротися за імперський статус, але тоді вона стала б в основному азіатською імперською державою і, скоріш за все, була б втягнута у виснажливі конфлікти з Середньою Азією [6].

Також політолог вважає необхідним включення в майбутньому України в НАТО. Вона найважливіша країна Східної Європи. Поява особливого трикутника співпраці «США – Польща – Україна» спровоковано Бжезинським [7]. Він продовжує використовувати свій вплив для створення довірливих відносин між США і Україною. Головною опорою цих зв'язків є українська влада, яка повинна, на думку Збігнева, обмежувати ностальгічні спогади стосовно співіснування з Росією [8, с. 126]. Бжезинський дуже хоче побачити модернізований європейський кордон між Україною і Росією. В «Великій шахівниці» він писав: «Окрім того, важка рука Росії в ставленні до нової української держави: її небажання визнати кордони України, сумніви в питанні права України на Крим, її наполегливі домагання на винятковий екстериторіальний контроль над Севастополем – все це надало українському націоналізму явну антиросійську направленість» [9, с. 50].

Цікаво, що Бжезинський дуже вибірково підходить до вивчення відносин і історії Росії і України. Подібний ідеологізований підхід, на жаль, знаходить своє втілення в реальній американській політиці. Більш того, не є секретом той факт, що Бжезинський сформував так званий «американсько-український консультативний комітет», свого роду орган по лобюванню інтересів України в США. В списку його керівників (з американської сторони) згадувались такі імена, як Джордж Сорос, Генрі Кіссінджер. Син Бжезинського Марк працював в посольстві США в Україні, працюючи над реалізацією ідей батька. Підштовхувала Україну до необхідності вступу в НАТО діяльність Мадлен Олбрайт, яка проводила політику американського домінування. Особлива увага Бжезинського до України зробила його «великим другом» української нації. Він став почесним громадянином міста Львова. 28 березня 2008 року Віктор Ющенко нагородив його орденом Ярослава Мудрого III ступеня [10]. Приїзди Бжезинського в Україну в ЗМІ підносилися як намагання побудови довірливих відносин з Вашингтоном. Його іноді називали лобістом українських інтересів. Звісно, ці думки залишаються переважно голосливими заявами. Бжезинський завжди керувався політичними інтересами Америки та своєї рідної Польщі. Україна ж для нього скоріше важливий геостратегічний об'єкт, необхідна фігура в складній шаховій партії.

Але не слід повністю відкидати і ідеалістичну мету США. На нашу думку, ця країна, окрім власних економічних інтересів, пропагує певний образ ідеального світу, пов'язаний з утвердженням демократії і колективної безпеки. Вірогідність війни між демократичними країнами мінімальна, вони мають найпривабливіші соціальні стандарти і виражають волю народу. Тому Україна повинна вирішити сама свою роль у Євразійському регіоні, яким шляхом іти і, в першу чергу, керуватися власними національними інтересами.

У цьому контексті важливо поглянути на західну сусідню державу – Польщу. Один з українських експертів зауважив, що, порівняно з Польщею, Україна сильно постраждала від радянського режиму, Голодомору тощо. Утім, Збігнев Бжезинський нагадав, що багато подібного свого часу відбувалося й у Польщі, яка потерпала і від Гітлера, і від Сталіна. «Комунізм у Польщі панував 40 років. Отже, поляки мали подібні труднощі й негаразди. Однак у Польщі було набагато більше патріотичної свідомості й відданості ідеї власної незалежності. Якщо звертатися до глибшого підґрунтя в історичній традиції, то, на превеликий жаль, у попередній період Україна була частиною царської імперії. Певною мірою ваш національний розвиток було затримано, і тепер це потрібно надолужувати», — стверджує політолог. Разом із тим він закликає усіх подивитися на приклад Польщі, яка за останні 20 років стала успішною країною та приєдналася до ЄС і НАТО. «...Річ у тім, що поляки мають відчуття національної спрямованості. І їхні провідники борються за заможність, добробут, незалежність, а не набивають собі кишені» [11].

Наприкінці лютого 2008 року, на конференції у Вашингтоні під назвою «Україна: загальна оцінка 16-ти років незалежності», Бжезинський заявив, що США має сприяти економічному і політичному розвитку України. На його думку, залучення України до Північноатлантичного співтовариства, прискорить схожі процеси у сусідній Росії. Американська політика стосовно України повинна бути заснована на двох фундаментальних позиціях: власна важливість України, і її конструктивний вплив на еволюцію Росії, яка, у свою чергу, має величезне значення для Заходу і особливо для Сполучених Штатів.

Бжезинському належить ідея щодо перенесення штаб-квартири Ради Європи до Києва, названа «планом століття». «Оскільки будь-яке тяжіння Росії в напрямку Заходу, ймовірно, супроводжуватиметься подібним тяжінням України, то інституційне місце такого колективного консультативного органу мало б розташовуватися в Києві — стародавній столиці Київської Русі, яка тисячу років тому мала реальні зв'язки із Заходом [12]. Розміщення такого центру в Східній Європі на півночі від Туреччини символізуватиме відновлення життєздатності Заходу і розширення його території», — йдеться в його книжці

«Стратегічне бачення: Америка та криза глобальної сили». Ця книжка вийшла на початку 2012 року, в ній він аналізує нинішню кризу американської політики, розвиток геополітичної ситуації у світі до 2025 року, умови для збереження провідної ролі США у довгостроковій перспективі, серед яких концепція більш «широкого» Заходу із залученням Туреччини і Росії. Разом із позитивними сценаріями політолог попереджає про можливі наслідки «занепаду» Америки, у тому числі для ряду конкретних країн, зокрема й України. Бжезинський висловлює занепокоєння тим, що Америка початку XXI століття має певну схожість із Радянським Союзом незадовго до його розпаду. Зокрема, нагадує він, економіка СРСР на тому етапі була не конкурентоспроможною у зв'язку з надто великими військовими витратами на постійне суперництво з США і довготривалі військові дії в Афганістані [13].

Та якщо США послабнуть, то Росія почне більше тиснути на Україну. Росія також матиме змогу майже без ризиків поглинути Білорусь, яка й через 20 років зберігає політичну і економічну залежність від Москви. Причому, за його оцінкою, «за відсутності американської підтримки і деякі країни Західної Європи, швидше за все, будуть байдужими у випадку Білорусі» [14]. Безболісне поглинання Білорусі може поставити під загрозу майбутнє України як дійсно суверенної держави.

Отже, в даній роботі були охарактеризовані погляди Збігнева Бжезинського щодо розвитку України після проголошення незалежності, а також її роль та місце в геополітичних концепціях США. Переважно Бжезинський дивиться на Україну як на певну фігуру в шаховій партії, адже для Америки дуже важливо мати вплив на Росію, а він в більшій мірі може реалізуватися через вступ України до ЄС та Північноатлантичного співтовариства. Ми вважаємо, що не слід розглядати нашу державу як пішку, яка не має власної думки. І коли країна веде перемови з ЄС та іншими союзами або блоками, вона керується насамперед власними національними інтересами, аналізуючи концепції різних держав, а не виконуючи настанови впливових людей із США. Знання концепцій, розглянутих у роботі, дає можливість скорегувати зовнішньополітичну доктрину України та посісти гідне місце в світі. Наприклад, зважаючи на послаблення США, обрати інтеграцію до Європейського Співтовариства і бути захищеними від майбутніх зазіхань з боку Росії. Адже до ЄС входять лише демократичні держави, а вони вирішують конфлікти цивілізованим шляхом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зленко А. М. Дипломатія і Політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін / А. М. Зленко. – Х.: Фоліо, 2003. – 559 с.
2. Биография Збигнева Казимежа Бжезинского. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.archipelag.ru/index/biografya_brzezinski/
3. Бжезинский З. Выбор. Мировое господство, или глобальное лидерство / З. Бжезинский. – М.: Междунар. отношения, 2005. – 286 с.
4. Збигнев Бжезинский: жизнь в политике, основные идеи. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.marsiada.ru/359/519/4144/5260>
5. Геополитические взгляды З. Бжезинского. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://svukr.at.ua/publ/2-1-0-66>
6. Україна повинна бути частиною великої Європи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://karpatnews.in.ua/news/32933>
7. Ефимов Н. Н. В чём опасность геостратегии Бжезинского для России? // Военная мысль. - 1999. - № 5. - С. 31 – 38.
8. Бжезинский, З. Еще один шанс. Три президента и кризис американской сверхдержавы / З. Бжезинский. - М.: Международные отношения, 2010. – 192 с.
9. Бжезинский З. Великая шахматная доска (Господство Америки и его геостратегические императивы) / З. Бжезинский. – М.: Междунар. отношения, 2002. – 255 с.
10. О награждении З. Бжезинского орденом князя Ярослава Мудрого. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.president.gov.ua/ru/ documents /7660.html>
11. Самокиш І. З. Бжезинський про загрози незалежності України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://aratta-ukraine.com/ text_ua.php?id=2441

12. Капсамун И. Большая цивилизационная идея. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.day.kiev.ua/223618>
13. Бжезинский: Украина - старший брат России. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mignews.com.ua/ru/articles/111243.html>
14. Brzezinski Z. Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power. - N.Y.: Basic Books, 2012. – 321 p.

УДК 316.774

ЭКСПАНСИЯ И ИНФОРМАЦИОННЫЕ ПОТОКИ: ЦЕЛИ И ИНСТРУМЕНТЫ

О.В. Калмыков, А.Г. Коновалов

Резюме. В данной статье рассмотрены отличительные особенности различных видов войн в зависимости от результативного количества разрушений, завоеваний определенных территорий или уничтожения людей, стоявших на пути к поставленной цели завоевателей. Выяснено, что именно информационная война является самой эффективной при завоевании и контроле подосознаний людей при минимальном уничтожении и отрицательном воздействии на окружающую среду.

Ключевые слова: холодная война, информационная война, информационные носители, технологии, подсознание людей.

Актуальность исследования. Данная тема статьи является актуальной, так как в современном информационном обществе анализ различных коммуникативных моделей социального взаимодействия имеют не только теоретический, сколько практический интерес, так как затрагивает интересы всех игроков мировой политики.

Анализ последних исследований и публикаций. Исследованиями проблемы эффективного использования новых информационных технологий для этапного завоевания территорий без значительного уничтожения людей занимались такие известные ученые, как Власенко И.С., Кирьянов М.В., Степанов Н., Котляров С.В. и др. По их мнению, именно информационная война является лучшей стратегией завоевания территорий, независимо от расстояния без применения военной силы.

Целью исследования является рассмотрение и изучение наиболее эффективных способов введения войн с использованием более современных информационных технологий.

Изложение основного материала. История человечества – это история войн. Эволюцию общества можно изучать, рассматривая различные виды вооружения и способы ведения боевых действий, характерные для каждой эпохи. Традиционно выделяется три типа обществ, которые эволюционно сменяют друг друга в развитии цивилизации. Это аграрное, промышленное и информационное общества. Каждому из них соответствует свой тип производства и, конечно, свой способ ведения войны.

Промышленное и аграрное общества, которые все еще характерны для некоторых стран, ведут войну за пространство, основной метод, который они используют – это физическое разрушение противника. В конце 70-х – начале 80-х гг. новые технологии стали менять облик обществ индустриальных стран. Массовое индустриальное общество стало превращаться в информационное. С этого времени в лексикон человечества прочно входит выражение «информационная эра», и будущее планеты начинают связывать исключительно с дальнейшей информатизацией [1, с. 10].

Информационный век принес новый способ ведения войн, который характеризуется использованием современных информационных технологий и минимальным числом человеческих жертв. Военные операции нового типа ведутся самыми развитыми в техническом плане государствами и требуют наличия больших интеллектуальных ресурсов. Термин «информационная война» впервые оказался в фокусе внимания в связи с войной в Персидском заливе в 1991 г.

Информационная война – это стратегия, операции, тактические действия, проводимые в мирное время, во время кризиса, конфликта, войны, в период восстановления мира между соперниками, конкурентами, врагами с использованием современных информационных